

บทที่ 2

การสำรวจองค์ความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)

อัตลักษณ์ เป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ในหมู่นักวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่เน้นศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ในเชิงนิรุกติศาสตร์แล้ว คำว่าอัตลักษณ์นี้ เป็นคำผสมระหว่างคำว่า อัต มาจากบาลี และคำว่า ลักษณะ มาจาก สันสกฤต คือบาลี [อัต + ลักษณะ] (อัตลักษณ์) สันสกฤต [อัตมโน + ลักษณะ] (อัตมโนลักษณะ) อัตต แปลว่า ตน หรือ ตัวเอง มักจะมีว่า ด้วยตัวเอง หรือ ของตัวเอง ลักษณะ แปลว่า เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างกับอีกสิ่งหนึ่ง ดังนั้น ถ้าแปลตามรูปศัพท์จึงได้ว่า สิ่งที่แห่งความเป็นตัวเอง หรือ ลักษณะที่แสดงถึงความเป็นตัวเอง ซึ่งนัยของคำว่าตัวเองในที่นี้ ก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นั่นเอง (ศรีนิชา, นามแฝง, 2547, หน้า 1-2)

ฉลากชาย รมิตานนท์ (2542, หน้า 1-2) ให้คำอธิบายความหมายของ “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึง สิ่งที่เราารู้สึกว่า เป็นเราหรือพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขา หรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียวแต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (Social Construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเรา” หรือ “คนอื่น”

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2546, หน้า 32-33) ได้ให้ความหมายอัตลักษณ์ ดังนี้ อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Identitas เดิมใช้คำว่า Idem ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (The Same) อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานทางภาษาอังกฤษแล้วอัตลักษณ์มีความหมายสองนัยยะด้วยกัน คือความเหมือนและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปนั่นคือการตีความหมายความเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุมมอง คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง นอกจากนั้นแล้วประสิทธิ์ยังอ้างถึง เจนกินส์ (Jenkins, 1996, pp. 3-4) ซึ่งเห็นว่าอัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของมันเองหรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาซึ่งสอดคล้องกับงานของเบอร์เจอร์และลักแมน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2546, หน้า 33) ที่ว่าอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคมครั้งเมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมี ความคงที่ เปลี่ยนแปลง หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ที่เราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร นั่นคือเป็นการก่อกำเนิดและดำรงอยู่ว่าเรารับรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างไรและคนอื่นรับรู้เราอย่างไร โดยมี

กระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

จากที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นพบว่าอัตลักษณ์นั้นเป็นสิ่งถูกสร้างขึ้นมาจากทางสังคมเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของคนหรือกลุ่มสังคมที่แตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่น อัตลักษณ์มีความสำคัญในการแยกความเป็นพวกเขา พวกเขา ของเขา ของเรา สถาบันเขา สถาบันเราก็เพื่อการดำรงอยู่ของสิ่งนั้น ๆ

อัตลักษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual Identity) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) อัตลักษณ์ทั้งสองระดับมีความเกี่ยวข้องกันคือ อัตลักษณ์ร่วมจะมุ่งก่อให้เกิดความสงบอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนแต่ก็ไม่สามารถแยกออกจากการกระทำหรือละทิ้งสถานภาพของปัจเจกในกลุ่มได้ในการสำรวจอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น อ้างอิงจาก ฟ่องพันธ์ มณีรัตน์, 2525 ได้ให้ความหมายเป็นเรื่องของกลุ่มประชาชน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีลักษณะร่วมอย่างเดียวกันอย่างน้อยที่สุดหนึ่งอย่าง ลักษณะร่วมกันนี้ จะเป็นอะไรก็ได้ เช่น อาชีพ ภาษา ศาสนา ฯลฯ แต่ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันนี้จะต้องมีประเพณีบางอย่างซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มของตนเอง โดยที่สมาชิกของกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักสมาชิกอื่น ๆ ทั้งหมด แต่เขาจะต้องรู้ว่าประเพณีอย่างนั้น ๆ เป็นประเพณีของกลุ่มของเรา ประเพณีเฉพาะของกลุ่มทำให้กลุ่มมีเอกลักษณ์ของตัวเองแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ

มนุษย์มีความสามารถในการรวมกลุ่มได้อย่างกว้างขวางและหลากหลายชนิด เช่น อาชีพ งานอดิเรก อายุ เพศ อาณาเขตหรือเขตการปกครอง ครอบครัวและชุมชนวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ปัจเจกสามารถ ระบุดตนเองหรือย้ายตนเองจากกลุ่มหนึ่ง ไปยังกลุ่มหนึ่งได้อย่างง่ายดายตามต้องการ เมื่อเกิดความหลากหลายของอัตลักษณ์หลายอย่างในบุคคลคนหนึ่งทำให้เกิดพลังบางอย่างขึ้น โดยเฉพาะในอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม เช่น วรรณะ กลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และชาติ ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมอื่น ๆ เช่น ชนชั้น เชื้อชาติ และเพศ เป็นกลุ่มที่มีมิติ และเป็นการตอบสนองต่อความต้องการร่วม ทำให้การเป็นสิ่งหนึ่งหรืออัตลักษณ์หนึ่งหมายถึง สถานะที่ปริณิณทลอันคลุมเครือนั้นตกอยู่ภายใต้ระบอบของการคิดและปฏิบัติชนิดหนึ่ง พลวัตเกิดจากการปะทะกันของความหมายต่าง ๆ เพื่อพยายามครองความเป็นใหญ่ สถาปนาตัวเองเป็นความหมายของสิ่งนั้น ๆ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2530, หน้า 179)

การศึกษาและข้อถกเถียงทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) เริ่มมาตั้งแต่ปลายช่วงทศวรรษ 1950 โดยนาโรลล์ (Raoul Naroll) นำเสนอว่าแต่ละกลุ่มชนมีลักษณะและรูปแบบของวัฒนธรรมเฉพาะ (Cultural Traits) ที่เป็นของตัวเองในการบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์และเกียรติยศ (Clifford Greets) นำเสนอว่า

ความเป็น “Primordial Attachments” ซึ่งมีติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นต้นว่า ความผูกพันของระบบเครือญาติ ศาสนา ภาษา และพฤติกรรมทางสังคม เป็นลักษณะร่วมและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนเดียวกัน ซึ่งยังคงเป็นลักษณะของภาพนิ่ง ในขณะที่ลีช (Edmund Leach) และ บาร์ธ (Fredrik Barth) ชี้ให้เห็นความเป็นพลวัตของกลุ่มคนและวัฒนธรรมโดยให้ความเห็นว่า แม้จะมีเส้นแบ่งความเป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรมแต่คนก็สามารถข้ามไปข้ามมาระหว่างวัฒนธรรมได้ นอกจากนั้นแล้วเมอร์มอน (Michael Moerman) ยังพบว่าคนที่สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ จะบอกว่าตัวเองเป็นใครนั้นต้องขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พวกเขามีกับกลุ่มอื่น ๆ ด้วย (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2546, หน้า 32)

อย่างไรก็ตามงานเขียนของคาสส์ (Charles Keyes) นำเสนอว่าอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นการหล่อหลอมที่มีมายาวนานของความรู้สึกร่วมกันในสายเลือด (Shared Descent) ตัวอย่างเช่น ภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้สื่อสารกันได้ นิทานหรือนิยายที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน และบริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบมาด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วคาสส์ยังได้ขยายบริบทความสัมพันธ์และการปรับเปลี่ยนความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กว้างออกไปกว่างานของคนอื่น ๆ นั่นคือการพิจารณาถึงอิทธิพลของรัชชาติสมัยใหม่ เช่นเดียวกับงานศึกษาของ นิโกลัส แทป (Nicolas Tapp) ที่นำเสนอว่าจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) โดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์จะเลือกเอาบางสถานการณ์หรือเรื่องราวบางเรื่องที่มีนัยสำคัญต่อตนเอง (แต่อาจไม่เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์) มาทำให้เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547, หน้า 35-36)

เมื่อนำแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์มาใช้ในวิทยานิพนธ์นี้สามารถประยุกต์ได้คือความที่ของนั้นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ของตัวเองมายาวนาน กล่าวคือบรรพบุรุษของพวกเขาเคยช่วยพระเจ้าตากสินมหาราชกู้ชาติบ้านเมือง (เจิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 11-13 เมษายน 2546) ชาวซองได้สร้างอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์โดยผ่านกระบวนการหลาย ๆ อย่างด้วยกันเพื่อต้องการสื่อให้เห็นว่าตัวเองไม่เหมือนคนอื่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงออกในเรื่องของ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ของชาวซอง ชาวซองที่ด่าบลดลองพลูพูดถึงตัวพวกเขาเองว่าเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของภาคตะวันออก มีการปกครอง ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันซึ่งแสดงออกในงานประเพณีต่าง ๆ เช่นงานศพ แต่งงาน (กาตัก) การเล่นผีหึ่ง ผีโรง และอื่น ๆ ตั้งแต่อดีตปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นเช่นนั้นอยู่ (เจิน ผันผาย, สัมภาษณ์, 11-13 เมษายน 2546) วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาโดยมีการปรับประยุกต์ในแต่ละสมัยอยู่เสมอ แต่ในส่วนสำคัญของประเพณี

วัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งจะมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษรวมอยู่ด้วยนั้นก็ยังคงสืบทอดต่อกันมาจนถึงรุ่นลูกหลานปัจจุบัน

ในยุคสังคมปัจจุบัน กระแสการหวนกลับหาอดีตกลับมามีบทบาทในสังคมอีกครั้งหนึ่ง กระแสทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นที่พูดถึงกันมาก ซึ่งจะปรากฏชัดในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การท่องเที่ยวเข้ามาในกลุ่มวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วทำให้กลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า (Commoditization) ทำให้เราเห็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การจัดฉาก” หรือ “สร้าง” ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Staged Authenticity)

อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาที่พบว่าในกระบวนการสร้างของแท้ดั้งเดิมนี้ ชาวบ้านมิได้เป็นเพียงฝ่ายถูกกระทำ ที่จริงเขามีส่วนอย่างมากในการลุกขึ้นมาทำการเปลี่ยนแปลง (อภิญาเพื่องฟูสกุล, 2546, หน้า 131) ชาวชองก็เช่นเดียวกัน จากการที่มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นคนชายขอบของสังคมเป็นคนกลุ่มน้อยที่อยู่ในสังคม พวกเขาต้องการนำเสนอความเป็นของให้บุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้รู้จัก จึงมีการสร้างความเป็นของใหม่ขึ้นมา ฉะนั้นอัตลักษณ์ของในอดีตและอัตลักษณ์ของหลังมีการพัฒนาและรับนโยบายหรือรับกระแสจากภายนอกเข้ามานั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ต่อเนื่องซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาต่าง ๆ อยู่เสมอ

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)

คำว่า Ethnicity ในอดีตมีการพูดถึงในการศึกษาทางมานุษยวิทยาน้อยมาก และยังไม่มีการอธิบายความหมายอย่างชัดเจน จนถึงกลางทศวรรษที่ 70 คำ ๆ นี้ก็เริ่มมีความสำคัญในทางทฤษฎีมานุษยวิทยา โดยเฉพาะในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากยุคสมัยอาณานิคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยในประเทศอุตสาหกรรม ช่วงเวลาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับนิยามความหมายของคำว่า Ethnicity ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม การแสวงหาอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ การสร้างความเป็น “ชาติ” และการแทรกซึมทางวัฒนธรรมเท่าที่ผ่านมา

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) เป็นศัพท์ที่เริ่มใช้กันอย่างกว้างขวางหลังจาก ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) แนวคิดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์กล่าวโดยสรุปแล้วมีผู้ให้ความหมายร่วมกันว่าหมายถึงกลุ่มคนที่มีความวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น คนไทย คนพม่า คนกระเหรี่ยง คนจีน คนลาว เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2533, หน้า 156)

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) ประกอบด้วย 3 แนวคิดที่สำคัญ คือ (นฤพันธ์ ดั้ววิเศษ, 2545, หน้า 1-3)

1. ทฤษฎีชาติพันธุ์ตามธรรมชาติ (Objectivist Theory)

กรอบความคิดนี้ได้อธิบาย ลักษณะทางชาติพันธุ์ของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่มีจริง มีตัวตน และจับต้องได้ ความมีจริงนี้เน้นความสำคัญของเหตุผลทางชีววิทยาซึ่งเป็นต้นตอหรือเป็นรากฐานของการสร้างลักษณะทางชาติพันธุ์ เช่น สีผิว สีผม สีตา ความสูงต่ำ รูปร่างและอวัยวะของร่างกายที่แตกต่างกัน กรอบความคิดดังกล่าวนี้ อธิบายเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ว่ามีลำดับขั้นของวิวัฒนาการ ความเป็นกลุ่ม หรือเป็นเผ่า ของมนุษย์จะถูกอธิบายว่าเป็นสิ่งที่ถูกคัดเลือกโดยธรรมชาติ เช่น คนที่มีสายเลือดเดียวกัน หมายถึงเป็นเผ่าเดียวกัน ในทางสังคมวิทยาได้ใช้แนวคิดนี้อธิบายเรื่องสังคมของญาติพี่น้อง ซึ่งคนที่มีสายเลือดเดียวกันจะถูกเลือกให้อยู่ในกลุ่มความคิดที่ให้ความสำคัญกับสายเลือดและเผ่าพันธุ์ เกิดขึ้นจากสมมติฐานที่ว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณโดยกำเนิด และโดยธรรมชาติที่จะเลือกกลุ่มโดยพิจารณาจากเงื่อนไขทางชีววิทยา หรือ การเป็นเผ่าเดียวกัน เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาแล้วโดยธรรมชาติ (Primordialism) คำอธิบายในทำนองนี้ถูกวิจารณ์อย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการสร้างกลุ่มทางสังคม เพราะการเกิดกลุ่ม นี้ได้รับความนิยมในหมู่นักมานุษยวิทยาประเทศรัสเซีย ซึ่งเชื่อว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากธรรมชาติและสายโลหิต

ทฤษฎีชาติพันธุ์ตามธรรมชาติจึงมองอัตลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่องคงตัวเป็นหลัก ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงวิวัฒนาการของสังคมแต่ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้ของอัตลักษณ์

2. ทฤษฎีโครงสร้างทางวัฒนธรรม (Cultural Morphology)

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 60 การพัฒนาอุตสาหกรรมได้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในที่ต่าง ๆ ถูกมองว่ากำลังถูกทำลาย หรือกำลังสูญเสียความเป็นเผ่าพันธุ์ เนื่องจากการเข้าไปคุกคามของสินค้าและทุนนิยม การศึกษาทางชาติพันธุ์ในช่วงเวลานี้จึงหันมาสนใจเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการสร้างชาติ การพัฒนาประเทศ และการแทรกซึมทางวัฒนธรรม ดังเช่นคำอธิบายเรื่องสังคมที่หลากหลายทางเชื้อชาติ (Melting Pot) ในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามในช่วงกลางทศวรรษที่ 70 คำว่า "Ethnicity" ถูกอธิบายใหม่ว่าเป็นโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมโครงสร้างนี้คือตัวกำหนดความเป็นชาติพันธุ์ ซึ่งได้แก่ ภาษา ศาสนา และลักษณะทางชีววิทยาคำอธิบายนี้ทำให้สังคมกลายเป็นที่รวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีโครงสร้างทางชาติพันธุ์แตกต่างกัน กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนกัน ซึ่งกลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการทางการเมืองเพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ หรือสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม ความคิดดังกล่าวนี้ เติบโตมาจากแนวทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งพยายามที่จะจัดการกับชาติพันธุ์ในกรอบโครงสร้างการเมือง และให้คุณค่ากับผู้นำชาติพันธุ์ในการต่อสู้ทางการเมืองด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผู้นำเหล่านี้จะ

กลายเป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นตัวแทนของกลุ่ม ความหมายของชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามการต่อสู้ของผู้นำภายในขอบเขตพรมแดนทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ทฤษฎีโครงสร้างทางวัฒนธรรมจึงมองอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ว่าเป็นการทำหน้าที่ทางสังคมที่ถูกกำหนดโครงสร้างทางวัฒนธรรมเพื่อให้ระบบสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีสมดุล ดังนั้นอัตลักษณ์จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางวัฒนธรรม

3. ทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)

การศึกษาของ เฟรดริกซ์ บาร์ท (Fredrik Barth) ในปี ค.ศ. 1969 มีการนิยามความหมายของ Ethnicity ว่าคำอธิบายที่เปลี่ยนแปลงมาต่อเนื่องได้จัดจำแนกมนุษย์ให้อยู่ในรูปลักษณะที่เป็นข้อสรุปตายตัวแบบกว้าง ๆ ซึ่งสังคมของมนุษย์เหล่านี้ จะเป็นเพียงสังคมที่ทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ โดยมองไม่เห็นการคิดสร้างสิ่งอื่น ๆ ในทางวัฒนธรรมলেখวิจารณ์ของ Barth นำไปสู่การคิดทบทวนการศึกษาทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในบริบททางการเมือง ซึ่งมีความไม่คงที่ และมีลำดับชั้นที่ต่างกัน คำอธิบาย และการตีความ Ethnicity ในทำนองนี้ เชื่อว่า กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเพียงกลุ่มที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อที่จะต่อรอง หรือประนีประนอมใกล้เคียงกับอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนของตัวเอง ซึ่งการต่อรองนี้มีทั้งในส่วนที่เป็นความคิดของคนในกลุ่ม และสิ่งที่สังคมภายนอกหีบยืมให้ ทั้งสองสิ่งนี้มีการแลกเปลี่ยนผ่านวาทกรรมที่ไม่หยุดนิ่ง ความเป็นเผ่าพันธุ์ของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ “ถูกสร้าง” ขึ้น

ตามแนวคิดของกลุ่มสมัยใหม่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

3.1 อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์เป็นเรื่องของการสร้างนิยามความหมาย และมีความไม่คงที่ เป็นสำคัญการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญกับวิถีคิดของมนุษย์แต่ละกลุ่มแต่ละเผ่า และการปะทะสังสรรค์ทางสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่น ไปจนถึงระดับโลก

3.2 อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างหลากหลายไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนเดียว สำหรับคำว่า “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์” (Ethnic Identity) หมายถึงสิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกแตกต่างจากชาติพันธุ์อื่นในแง่การศึกษา กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงหมายถึงการศึกษากระบวนการสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง”

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง มาตั้งแต่อดีตสันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ในเชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของจนถึงการบรรพชาฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหีบยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรม

ระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกันกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” ใน “พวกเรา” และ “ความต่าง” ใน “พวกเรา” จึงเกิดขึ้นในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างมาขึ้นใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา

อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคหนึ่งอาจนำมาใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ดีในยุคหนึ่ง แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มและหยิบยืมวัฒนธรรมระหว่างกันด้วยเหตุนี้ เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลงอัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้น ได้เสมอภายใต้กาลเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะนำไปสู่สำนึกเรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์” หรือ “ตัวตนทางชาติพันธุ์” (Ethnicity) ซึ่งเมื่อแทรกตัวเข้าสู่ปริณิณทลของความเป็นชายขอบ (Marginalization) แล้วการเปลี่ยนแปลงบางประการก็เริ่มเกิดขึ้นเพราะความเป็นชาติพันธุ์นำมาซึ่งการเปิดพื้นที่อย่างกว้างขวางกว่าเก่าก่อน ดังเช่นในกรณีของชาวนา เนื่องจากชุมชนชาวนาหรืออัตลักษณ์ของความเป็นชาวนา ผู้เฝ้าอยู่กับการผลิตและสภาพแวดล้อมทางกายภาพบางประเภทที่เอื้อต่อการผลิตในภาคเกษตรเท่านั้น หากแต่ความเป็นชาติพันธุ์ไม่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับพื้นที่หรือระบบการผลิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเป็นชาติพันธุ์จึงนำเสนอ อัตลักษณ์ในมิติที่สอดคล้องสำหรับคนชายขอบ คนไร้ราก พลัดถิ่นคาที่อยู่ และไร้ที่ดินทำกินอันเป็นลักษณะกลุ่มชนมากมายในประเทศโลกที่สามปัจจุบัน

ยศ สันตสมบัติ (2547, อ้างอิงจาก สมหมาย ชินนาค, 2545, หน้า 153) ได้กล่าวว่า สำหรับชาวนาชาวไร่และชนชายขอบผู้ค่อยโอกาสทั้งหลาย ในปัจจุบันอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เริ่มมีความหมายในฐานะเป็นตัวแทนของความเป็นบ้าน ความเป็นชุมชน พื้นที่ที่ปลอดภัยพื้นที่ซึ่งพวกเขาไม่จำเป็นต้องอธิบายตนเองต่อคนนอก ความเป็นชาติพันธุ์ต่อพื้นที่เริ่มมีความหมายแนบสนิทชิดกันมากขึ้น เมื่อมีการล้าเลิกอดีตและการโยยหาความสุขในอดีตซึ่งอาจไม่เคยมีจริง ความรู้สึกโยยหาที่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการมองข้ามความสำคัญทางเชิงอำนาจ ความแตกต่างและกีดกันสิทธิ การเปิดพื้นที่ทางสังคม การสร้างบ้าน ความเป็นชุมชนและความเป็นชาติพันธุ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชายขอบในปัจจุบัน ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวอีกต่อไป แต่กลับกลายมาเป็นผลิตผลแห่งการต่อสู้ที่เลื่อนไหลไปตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยังเชื่อมโยงแนบแน่นกับยุทธวิธีทางการเมืองและการตีความทางประวัติศาสตร์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมิใช่ผลิตผลทางเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม หากแต่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

และการเคลื่อนไหวของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในลักษณะสัมพัทธ์จึงอยู่ที่ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดด ๆ แยกออกจากความสัมพัทธ์กับชน กลุ่มอื่น ๆ กระบวนการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ในบริบทของ “ความเป็นชาติพันธุ์” (Ethnicity) จึงไม่อาจแยกออกได้จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสัญลักษณ์เมื่อประเด็นเรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์” (Ethnicity) กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากประชาคมโลก ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ให้กับการเมืองเชิงวัฒนธรรมแบบใหม่ ที่ซึ่งชนชายขอบผู้อ่อนแอสามารถก่อร่างสร้างตัวตนและยืนหยัดท้าทายการรุกรานของรัฐบาล การทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์และความมีตัวตนของชาวชายขอบกลุ่มต่าง ๆ จึงไม่อาจพิจารณาแยกออกจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชนเหล่านี้มีกับชนกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง การทำความเข้าใจกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และตัวตนทางสังคมของชนชายขอบ จึงสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับการทำความเข้าใจ “ชาติพันธุ์” ในฐานะเป็น “เวทีการต่อสู้ทางวัฒนธรรม” ที่ซึ่งพรมแดนถูกรื้อถอนและปักใหม่อยู่ตลอดเวลา การปรับเปลี่ยนพรมแดนทางวัฒนธรรม ทำให้เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความขัดแย้งเชิง คุณค่าและอุดมการณ์ทางสังคมที่เคลื่อนไหวไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้วิธีคิดเช่นนี้ ความขัดแย้งถูก ยกย่องให้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ความขัดแย้งและการต่อสู้มิใช่สิ่งที่เลวร้ายหรือสร้างความแตกแยก หากแต่ความขัดแย้งเป็นรากฐานแห่งพลวัตทางสังคม (สมหมาย ชินนาค, 2547, หน้า 154)

ในกรณีชาติพันธุ์ของไทยนั้นอีริก ไซเดนฟาเดน (Erik Seidenfaden) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับชนชาติต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและได้เสนอรายงานไว้ในสยามสมาคมว่า “กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นแบ่งโดยอาศัยเผ่าออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม” คือ

1. กลุ่มชนเผ่าเนกรอยด์ (Negroids) ได้แก่พวกเซมัง (Semang) ปิกมี (Pigmies) ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยบริเวณที่มีอาณาเขตติดกับมลายู

2. กลุ่มชนเผ่า ออสโตร – เอเชียติก (Austro-asiatic) ชนกลุ่มนี้จัดอยู่ในเชื้อชาติมอญ-เขมร ได้แก่ชาวของ ละว้า และอื่น ๆ

3. ชนเผ่ามองโกลอยด์ (Mongoliod) ได้แก่ชาวไทยชาวจีนในประเทศไทย ตลอดจนชาวเขาบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนหรือทิเบต (สุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2543, หน้า 55)

ส่วนกรณีชาติพันธุ์ของนักปราชญ์ในทางมานุษยวิทยาได้จัดให้ของอยู่ในจำพวกตระกูลมอญ-เขมร เช่นเดียวกับขอมโบราณเหมือนกัน ส่วนนักชาติพันธุ์วิทยาบางท่านได้จัดว่า ของมีเลือดผสมของพวกเวดดิกและนิกริโตร และจากการสำรวจของโครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2522 พบว่าชาวของนั้นมีเลือดผสมของพวกเมลานีเซียน (Melanesian) ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม (Culture)

วัฒนธรรมตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 734) อธิบายว่า “วัฒนธรรมหมายถึงสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมพุทธศักราช 2485 กล่าวว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมคือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทั้งในรูปความคิด เช่น ความรู้ความเชื่อ ค่านิยม และในรูปการกระทำ เช่น การดำรงชีวิต การทำงาน รวมไปถึงการเล่น การประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ในรูปของวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ การแต่งกาย แบบบ้าน สิ่งเหล่านี้บ่งบอก ถึงวัฒนธรรมแต่ละสังคมอย่างดี ในทางวิชาการวัฒนธรรม หมายถึง “พฤติกรรมและสิ่งที่คนใน หมู่คณะผลิตหรือสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและใช้ร่วมกันอยู่ในหมู่ของตน” นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการคนสำคัญ คือ พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม คือ “สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามใน วิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้ เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดง ออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น เป็นมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อแก้ไข ปัญหาของบุคคลและสังคม ตั้งแต่อดีตกาลมา เพราะปัญหาของสังคมและปัญหาของบุคคลมีอยู่ เสมอทุกยุคทุกสมัย มนุษย์จำเป็นต้องค้นหาวิธีการคิดหรือประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา เหล่านั้น จนกลายเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่ง ๆ ของแต่ละสังคม ผลจากการคิด การประดิษฐ์ การวางรูปแบบและการค้นหาวิธีต่าง ๆ นั้น กล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรม (Culture) ของกลุ่มชนหรือสังคมนั้น ๆ นั่นเอง

วัฒนธรรมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท อย่างกว้าง ๆ คือ วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) กับวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หรือวัฒนธรรมทางจิตใจ (Spiritual Culture) นอกจากนี้ยังมีการจัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรมแล้วแบ่งออกได้อีกเป็น 4 หมวด ได้แก่ วัตถุธรรม (Material Culture) สหธรรม (Social Culture) เนติธรรม (Legal Culture) และ

คติธรรม (Moral Culture)

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตามประเภทของวัฒนธรรม กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ หรือวัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต มีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถสังเกตได้ จับต้องได้ เช่น สิ่งก่อสร้าง บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ เครื่องเรือน อุปกรณ์ต่าง ๆ อาหารการกิน ยารักษาโรค สิ่งเหล่านี้มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการครองชีพ มีรูปแบบลักษณะและกลวิธีในการสร้างในการผลิตแตกต่างกันไป มีการเรียนรู้ และสืบทอดส่งต่อกันต่อมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมของแต่ละสังคม จนเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมด้วย

ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจหรือวัฒนธรรมในหมวดต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรม แต่มีความสำคัญมากต่อชีวิตของคนในสังคม เพราะเป็นสิ่งที่หล่อหลอมความคิด ทศนคติ สติปัญญาและวิถีชีวิตของคนในสังคมตลอดเวลา เช่น สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางด้านสังคม ได้แก่ มารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติ กิริยาอาการที่เหมาะสมที่ควร เนติธรรม คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย ได้แก่ กฎหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ และคติธรรม คือวัฒนธรรมทางความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น วัฒนธรรมทางจิตใจนี้มีผลต่อแนวความคิด ปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม จารีตประเพณี และมาตรฐานเกณฑ์การตัดสินคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมาและปลูกฝังอยู่ในความคิดความเชื่อของคนในแต่ละสังคมที่แตกต่างกันไป นับเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของสังคมที่มีค่ายิ่งในทุกสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นประเภทใดหรือรูปแบบใด ก็คือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทั้งแบบแผนในรูปของความคิด ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ แบบแผนในรูปของการกระทำ ได้แก่ การดำรงชีวิต การทำงาน การแข่งขัน การขัดแย้ง รวมถึง การละเล่น การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนแบบแผนในรูปของวัตถุ ได้แก่ เครื่องใช้ เครื่องมือ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ แบบบ้าน และสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของแต่ละสังคม (สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2543, หน้า 28-29)

ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นที่ยอมรับของส่วนรวมมีลักษณะของการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปบางอย่างห้ามประพฤติใครฝ่าฝืนถือว่าผิดร้ายแรงมากจะถูกลงโทษจากสังคม แต่บางอย่างใครจะประพฤติก็ได้ไม่ประพฤติก็ไม่ผิด ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเสื่อมหรือเลิกไปเมื่อกลุ่มชนเห็นว่าไม่มีประโยชน์

ถ้าหากความหมายของคำว่า “เชื่อ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า เห็นด้วย มั่นใจ ไว้ใจ ประกอบด้วยประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อ

เรื่องของความเชื่อนั้น จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร (2527, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่าเป็นนิสสัยสังคม กล่าวคือมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น ย่อมมีการศึกษาค้นคว้า ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่กันและกัน สิ่งใดที่ยังไม่เข้าใจก็พยายามหาคำตอบ เมื่อหาคำตอบด้วยเหตุผลไม่ได้หรือเป็นเพราะยังไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก็เกิดความกลัว และความกลัวนี้เองที่เป็นต้นเค้าให้เกิดความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ขึ้นนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกประเภทของความเชื่อไว้ต่างกัน

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (ม.ป.ป., หน้า 10) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อเป็น 2 ประเภท คือความเชื่อทั่ว ๆ ไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่นเชื่อว่ามีนรก สวรรค์ เทวดา และความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองสามารถจำแนกได้ 12 กลุ่ม คือ ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติหากเกิดฟ้าร้องฟ้าผ่า หรือลมพายุเชื่อว่าอาจเกิดเหตุไม่ดี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธก็อาจเป็นได้ความเชื่อเกี่ยวกับกลายบ้าน เชื่อว่าบ้านหรือหมู่บ้านย่อมมีผู้ดูแลรักษา คุ่มครองดูแล ความเชื่อโชคลางความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ ยาม นิมิต ผืนความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อลักษณะคนและสัตว์ ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา เช่นเชื่อในเรื่องของเวรกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

กิ่งแก้ว อัคราภรณ์ และธนวัชร์ ศิริสวัสดิ์ (ม.ป.ป., หน้า 108-118) ได้แบ่งความเชื่อของคนในสังคมออกเป็น 7 ประเภท คือ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ เกิดจากการที่มนุษย์หาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติไม่ได้ จึงพยายามอธิบายในรูปของสิ่งเหนือธรรมชาติความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสียและการได้กลับคืน ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือน

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522, หน้า 20) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท คือ ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว ความเชื่อนี้ก่อให้เกิดประเพณีต่าง ๆ เช่นการขอฝนเมื่อฝนไม่ตก ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับกลายบ้าน ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อโชคลาง ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ผืน

จรัส พัทธมราชศักดิ์ (ม.ป.ป., หน้า 25) ได้แบ่งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติออกเป็น 9 ประเภทคือ ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เวทมนต์ ความเชื่อต่อฤกษ์ยามและดวงสังขาร ความเชื่อเรื่องความฝันความเชื่อเรื่อง

ความเชื่อในสิ่งแวดลอมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องชากลางบ้าน ความเชื่อลักษณะบุคคล

นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้พูดถึง ประเภทของความเชื่อ เช่น สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาที่เน้นความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ที่เชื่อในเรื่องของผีทะเล เชื่อเรื่องของเวทมนต์การเล่นโจเล่นของเป็นต้น จารุวรรณ ธรรมวัตร (2541) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาที่เน้นความเชื่อของชาวไทยภาคอีสานที่พูดถึงความเชื่อเกี่ยวกับผี เช่น ผีปู่ตา เชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์ คาถาต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดประเภทของความเชื่อมีมูลเหตุมาจากที่มาของความเชื่อ และการแสดงออกที่แตกต่างกันของความเชื่อ จึงทำให้นักวิชาการจัดแบ่งประเภทของความเชื่อแตกต่างกันไปตามรายละเอียดของความเชื่อ ทั้งนี้ ความเชื่อของคนไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวล้วนแต่เกิดจากเหตุที่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ และความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ (ไชยา อมรกุล, 2545, หน้า 57).

2. พิธีกรรม (Ritual) ประเพณี (Tradition)

ความหมายของพิธีกรรม พิธี หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิเพื่อความขลังเป็นแบบอย่างธรรมเนียมหรือการกำหนด กรรม หมายถึง การกระทำ การงานหรือกิจ ดังนั้นพิธีกรรมจึงหมายถึง การบูชา

พิธีกรรม คือ วิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมาย การที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ หรือพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่คนในสังคมสมมติขึ้นให้เป็นสื่อ หรือวิธีการที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งความหวังไว้ (เอกสารการสอนไทยศึกษา, 2545, หน้า 28) ถือเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำ และเพื่อให้มีความขลัง สังคมแบบดั้งเดิมจึงมักถือว่าพิธีกรรมถ้าทำอย่างถูกต้อง เครื่องครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำเบี่ยงเบนก็จะลงโทษ หรืออาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรม คือการกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

ภิกขุโพธิ์ แสนยานุภาพ กล่าวว่า ประเพณีพิธีกรรมก็เปรียบเสมือนคอกที่ล้อมคนในสังคมให้เข้ามารวมกันไว้เป็นหมู่เป็นพวก เพื่อไม่ให้กระจัดกระจายกันไปต่างคนต่างทำกิจกรรมกันไปคนละทิศละทาง ไม่อาจจะร่วมกันเป็นปึกแผ่นสามัคคีกันได้ และท่านเดิม กล่าวอีกว่า

ประเพณีพิธีกรรมเปรียบเสมือนเรือที่มีไว้ให้คนนั่งพายเข้ามาหาฝั่ง คือศาสนา หมายความว่า ประเพณีพิธีกรรมกับเรื่อนั้นเป็นเครื่องมือที่จะนำคนเราไปสู่จุดหมายข้างหน้านั้น คือ การกระทำ ที่เป็นประเพณี ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะสำหรับใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่นับถือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กิ่งแก้ว อรรถาการ (2541, หน้า 12) ได้แบ่งพิธีกรรมแห่งหมู่คณะออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เป็นพิธีกรรมที่มีกำหนดแน่นอนในแต่ละเดือนในรอบปี ปฏิบัติกันในกลุ่มชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นใดหรืออาชีพไหนในสังคม จะต่างกันบ้างในรายละเอียดที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน พิธีกรรมฮัลลิสสอง เป็นต้น
2. พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต จะมี การประกอบพิธีกรรมขึ้นตอนในพิธีกรรมเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการบอกสถานภาพเดิมการก้าวไป อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ และการผสมผสานเข้าสู่สถานภาพใหม่
3. พิธีกรรมรักษาโรค พิธีกรรมนี้ใช้รักษาโรคในสมัยก่อนที่เชื่อกันว่าสาเหตุหนึ่งของ การเจ็บป่วย เนื่องมาจากการถูก “ทำ” ซึ่งอาจเกิดจากการถูก “เสก” ของเข้าไปในร่างกาย หรือไม่ก็ เนื่องจากถูกวิญญาณเข้าสิง เมื่อเป็นดังนี้วิธีรักษาจึงต้องประกอบพิธีกรรมร้ายเวทมนต์คาถาเพื่อ แก่กัน พิธีกรรมรักษาโรคบางพิธีกรรมสามารถช่วยให้เรื่องร้ายกลับกลายเป็นดี ทำให้ผู้กำลัง ประสบอุปสรรคต่าง ๆ คลายความกังวลได้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2541) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมส่วนรวม ปฏิบัติกันทั่วประเทศ ได้แก่ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา และพิธีกรรมช่วงสำคัญของชีวิต
2. พิธีกรรมจำเพาะถิ่น ปฏิบัติกันเฉพาะถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สังคมของท้องถิ่นนั้น อันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พิธีกรรมจำเพาะถิ่น เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร พิธีกรรมทางพุทธศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า พิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พิธีกรรมส่วนรวม ปฏิบัติกันทั่วประเทศ และพิธีกรรมเฉพาะถิ่น ปฏิบัติกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น พิธีกรรมส่วนรวมก็อาจแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น อันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน

ประโยชน์ของพิธีกรรมประเพณีคือทำให้มนุษย์อยู่รอด เป็นเครื่องรวมจิตใจ ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมของการดำเนินชีวิต

สร้างความภาคภูมิใจความผูกพันต่อท้องถิ่น ก่อนให้เกิดความสนุกสนานในหมู่เครือญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ทำหน้าที่หล่อหลอมแกนของศาสนาเป็นสิ่งแวดล้อมความผูกพันทางเศรษฐกิจ ฯลฯ นับว่าพิธีกรรมมีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรม

ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดพิธีกรรม มนุษย์ประกอบพิธีกรรมขึ้นเพราะมีความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพื้นฐาน โดยเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมจะทำให้ชีวิตปลอดภัยดังที่ พันใจ นครชัย (2538, หน้า 15) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเพราะความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดพิธีกรรม ในยามใดที่มนุษย์มีความทุกข์ ความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบายด้วยสาเหตุต่าง ๆ จึงจัดพิธีกรรมด้วยการเซ่นไหว้บูชา เพราะเชื่อว่าเป็นการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับที่ เพชรพร โสลาภา (2537, หน้า 32) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรม สรุปได้ว่า พิธีกรรมเป็นสิ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความสบายใจ ทำให้เกิดความหวังในชีวิต เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมสามารถทำให้ไปสู่ผลที่ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นคาดหวังไว้ คนสมัยก่อนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติน้อยมาก โดยถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ลึกลับ มีอันตรายและน่ากลัว ความกลัวก่อให้เกิดความเชื่อศาสนาเกิดพิธีกรรม ในระยะเริ่มแรกจึงมีการอ่อนน้อมลงศักดิ์สิทธิ์ที่อาจเป็นธรรมชาติ หรือเชื่อว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติที่อาจซ่อนเร้น หรือควบคุมธรรมชาตินั้นอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นผีบางเทวดาหรือเทพเจ้า การประกอบพิธีกรรมทำให้เราเชื่อว่าความกลัวนั้นลดหายไป นอกจากนี้ เบญจรัตน์ อติชาตินานนท์ และประมวล สุวรรณศรี (2530, หน้า 40) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมไว้ในทำนองเดียวกัน สรุปได้ว่ามนุษย์เชื่อถึงศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อต้องการให้สิ่งเร้นลับเหล่านั้นมาดลบันดาลให้สมปรารถนา จึงต้องประกอบพิธีกรรมและวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.1 โดยภาวนา ขอร้อง อ้อนวอน บอกกล่าว ขอให้อำนาจเหนือธรรมชาติได้รับทราบ และช่วยเหลือในสิ่งที่ตนต้องการหรือสิ่งที่ตนพอใจ

3.2 โดยการแลกเปลี่ยน มนุษย์อาจแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการด้วยเครื่องสังเวยต่าง ๆ เช่น พวงมาลัย หัวหมู การขบรื้อฟ้อนรำ เป็นต้น เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ทดแทนกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

3.3 โดยวิธีเรียกหรือความสงสาร เห็นใจ จากอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการทนทุกข์ เวทนา ทรมานสังขารตัวเอง เพื่อให้อำนาจนั้น ๆ เห็นใจ และให้ตนเองได้รับสิ่งที่ตนต้องการ

3.4 โดยวิธีการพลิกแพลง เช่น หากผีบางเทวดาจะมารบกวนเด็กหรือคนเจ็บก็ต้องใช้

วิธีด้วยการไม่ชมว่าเด็กสวย น่ารักเพราะกลัวผีจะพรากเขาไป หรือด้วยการเปลี่ยนชื่อคนที่เจ็บไข้ บ่อย ๆ เสียเพื่อผีจะได้จำไม่ได้เป็นต้น

3.5 โดยวิธีการบังคับ ซึ่งใช้ได้เฉพาะกับอำนาจที่ถือว่าเป็นอำนาจชั้นต่ำ ๆ โดยอาศัย อุปกรณ์บางอย่าง เช่น เวทมนต์คาถา สิ่งของบางชนิด เป็นต้น ซึ่งเชื่อถือว่าสามารถจะเกิดผลใน ทางที่บังคับอำนาจนั้น ๆ ให้กลัวยอมฟังคำสั่ง

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ความเชื่อเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดพิธีกรรม เนื่องจากมนุษย์มีความเชื่อ ความศรัทธาในธรรมชาติ ผีสางเทวดา เทพเจ้า สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ฯลฯ มนุษย์ต้องการให้สิ่งเหล่านั้นทำให้ตนสมปรารถนา พิธีกรรมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น ความเชื่อและ พิธีกรรมจึงมีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ขาดจากกัน

4. ความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีของไทย

เสฐียรโกเศศ (ม.ป.ป., หน้า 85) ได้พูดถึงเรื่องผีไว้ว่า สิ่งใดตามปกติไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เราถือหรือเข้าใจเอาว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุณ หรือโทษแก่เราได้ สิ่งอย่างนี้เรากลัวเกรงและบางทีก็ต้องนับถือด้วยเราเรียกสิ่งนี้ว่าผี

ผีตัวจริงจะมีอย่างไรแน่ก็ไม่มีใครทราบ ทราบแต่ว่าถ้าผีต้องการจะให้เห็นตัวก็มัก สำแดงเป็นรูปร่าง ๆ ไม่ชัดเจน หรือไม่ก็เป็นรูปร่าง ๆ ตามแต่ผีต้องการจะให้เห็น หรือตามที่ เราจะเห็นได้เอง และว่านั่นแหละคือผี หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏเกิดขึ้นแก่เราและ ไม่สามารถจะทราบ หรืออธิบายได้ด้วยปัญญาและเหตุผล หรือคิดว่าเป็นสิ่งประหลาดน่าอัศจรรย์ ผิดธรรมดาสามัญที่ควรจะเป็นสิ่งนั้นเราก็เรียกว่าผีและเรียกอาการที่ปรากฏเกิดขึ้นในธรรมชาติที่ ประหลาดอัศจรรย์หรือรุนแรงน่าสะพรึงกลัวว่าผีเป็นผู้บันดาลให้ปรากฏขึ้น จึงมีผู้กล่าวไว้ว่า สิ่งใดที่ยังไม่รู้หรือรู้ยังไม่ได้สิ่งนั้นก็ผีหรือผีกระทำ ถ้ารู้แล้วหรือเข้าใจแล้ว สิ่งนี้ก็ไม่เป็นสิ่งที่ ไม่รู้และไม่ใช่อารมณ์กระทำของผีอีกต่อไป

คณะวิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องผีไว้ว่า เดอริยัง (Deyoung, 1985, pp. 183-184) กล่าวว่า คนไทยมีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการปฏิบัติ ต่อพวกวิญญาณ ซึ่งมีทุก ๆ สถานการณ์ของชีวิต เช่น พิธีกรรมการเกิด การตาย ตลอดจนพิธีกรรม เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ วิญญาณหรือผีเป็นสิ่งที่ต้องเอาใจ ให้ความเคารพยำเกรง ความเชื่อเรื่องนี้ แม้จะหมดไปมากแล้วแต่ก็ยังมีการเล่าสู่กันฟัง และยังมีผลของความเชื่อเก่า แสดงให้เห็นอยู่ เช่น เด็กเล็ก ๆ จะต้องผูกตะกรุดที่พระหรือหมอมผีให้เพื่อป้องกันอันตรายที่จะได้รับจากผี และเพื่อให้ คนที่เป็นเกิดความเมตตารักใคร่ นอกจากการกระทำดังกล่าวแล้วยังมีการคนน้ำมนต์ ซึ่งพระหรือ หมอมผีเป็นผู้ทำ

ศรีศักร วัลลิโภคม (2542) ได้เขียนบทความเรื่อง Study on Spirit Cults in Thailand ได้พูดถึงความเชื่อเรื่องผีของคนไทยว่ามีมาช้านานแล้ว โดยอ้างถึงหลักฐานทางโบราณคดี และวรรณคดี แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับการนับถือผี และสิ่งแวดลอมอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจวิเศษ การแบ่งประเภทของผีจากการสำรวจความเชื่อคนไทยพบว่ามี 4 ประเภทคือ

- 1) เจ้าพ่อ หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์นานาชนิด ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่
- 2) หล็กเมือง คือผู้พิทักษ์เมือง คอยช่วยเหลือ แก้ไขความเจ็บไข้ได้ป่วย
- 3) เลื้อบ้าน หมายถึง ภูติผี ที่คุ้มครองหมู่บ้านอยู่
- 4) ผีเรือน หมายถึง ผีรักษาบ้านเชื่อกันสืบต่อกันมาว่าทุกบ้านมีผี ต้องปฏิบัติตนให้ดี

พลุลวง (นามแฝง, 2540, หน้า 43) ได้กล่าวถึงเรื่องผีไว้ว่า คนสมัยก่อนเรียกเทวดาว่าผี ถ้าเป็นเทวดาใหญ่ ๆ ที่มีฤทธิ์มีอำนาจยิ่งใหญ่ก็เรียกว่าผีฟ้า เทวดากับผีในสมัยก่อนจึงเป็นของประเภทเดียวกัน ดังในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงหมื่นสรรพะภักดี ทรงเล่าถึงอาการประชวรของพระองค์เนื่องจากทรงตรกรม้า ความว่า

“เวลาเย็นมีเหตุบังเกิดขึ้นเป็นที่ตกใจมากในพระบรมมหาราชวังนี้ เวลาบ่ายวันนั้น ข้าออกไปดูนาที่ท้องสนามหลวง ตัวข้าขี่ม้าออกไป แต่ลูกข้า 4 คน ยังเยาว์ลักษณะ ทักษิณา โสมาวดี หายจุฬาลงกรณ์ ไปบนรถที่ข้าเคยขี่ ครั้นไปถึงที่ท้องสนามหลวงลงดูนาดูสวนที่นั่นแล้ว เมื่อกลับมาตัวข้าไปขึ้นรถกับลูก 4 คนด้วยกัน ขันรถกลับเข้ามาแล้วหาได้เข้าประตูเศษไชยศรี ไม่เลยลงไปดูการที่โรงทานนอก และดูการที่ป้อมอินทรีงสรค์จะก่อนแทนเป็นที่ยิงปืนไปหยุดอยู่ที่โน้นนานจนเย็น จนค่ำข้าขันรถกลับมา ลูกข้า 4 คนนั่งบนที่นั่งเดิมหมดจนไม่มีที่นั่ง ตัวข้าเองหลังยันเบาะเท้าทั้งสองยันพนักหนาแน่นลงมายเพราะข้าวของเล็ก ๆ น้อย ๆ ลูกข้า 4 คนหาประทุมาเต็มชานหน้ารถ ไม่มีที่นั่งยืน และทางที่ไปนั้นมีแต่ละขักรถเลี้ยวซ้ายเพราะฉะนั้นสายถือข้างซ้าย ข้างขวาอยู่ด้วยด้ายที่เย็บหนังแถบสายถือที่คล้องเหนี่ยว ประวินที่ปากบังเหียนม้าข้างซ้ายนั้นเปื้อนนักแล้วหาใครสังเกตไม่ ตัวข้าก็ไม่รู้เลย เมื่อรถตรงเข้ามาตามถนน ประตูเศษไชยศรีมาก็เร็วเข้ามาตามตรงข้างถือสายถือรวบเข้าทั้งสองสาย มือเดียวหน่วงไว้เบา ๆ ครั้นกระบวนมาถึงที่ทางเลี้ยวจะไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พวกทหารแห่เลี้ยวเข้าไปข้างนั้นแล้วยืนอยู่ตามเคยครั้นรถมาถึงมุม ทิมสงฆ์ก็เป่าแตรตีกลองตามเคย ม้าก็กระโหกรวี่หนักเข้า ข้าเห็นกระโหกรหนักแล้วลูกนั่งบนรถจะคะมำลงจึงรั้งสายถือพร้อมกันทั้งสองสายรวบอยู่ในมือเดียวกันั้นแรงหนักเข้ามา ม้าก็เดินเลี้ยวเข้าไปข้างซ้ายไม่รอช้าตามประสงค์ เพราะสายถือหนักไปข้างซ้ายข้างเดียว ข้างขวาขาดเสียแล้วข้าหาเห็นไม่ ถ้าหนังยังเกี่ยวอยู่ ข้าเห็นม้าเดินเชื่องไปผิดทางข้างซ้าย จึงแก้บังเหียนข้างขวาชักหนักมาสายเดียว ปลายสายแถบก็หลุดออกมาข้าเห็นแล้วก็ร้องให้คนช่วยก็ไม่มีใครช่วยทัน ข้ารถก็กระเท

กับแท่นปากกลางคันไชยพฤกษ์และรั้วล้อม ตัวข้ากึ่งนั่งลอยนบกแก้ตัวไม่ได้ทัน พลัดตกหกคะแมลงลงมาทั้งลูก 4 คน ตัวข้ากลัวรถจะทับตายเอามือขวาดันไว้ รถจึงทับได้ที่ตะคากข้างขวาแต่แขนซ้ายนั้นตัวทับลงไปยกขึ้นไม่ได้ รถทับข้างขวากดลงไปกับอิฐเลือกไป แขนซ้ายและตะคากก็ถลอกซ้ำชอกเป็นแผลเจ็บหลายแห่ง แต่ตะคากข้างขวาจำบวมห่อโลหิตกับชายโครงขวานั้นโสมวดีพลัดตกทับลงจึงเจ็บซ้ายออกเสียดไป แต่ลูก 4 คนที่ตกลงมาด้วยกันนั้น ชายจุฬาลงกรณ์ศรีษะแตกสามแห่งแต่น้อย ทางแห่งฟกบวมซ้ำ ขณะนั้นลูกก็ร้องไห้จนทั้ง 4 คน แต่เดชบุญคุณเทวดาช่วยมาก็หยุดวิ่งไม่ไป คนวิ่งตามช่วยขรถที่ล้มขึ้นได้ ข้าก็ลุกขึ้นวิ่งมาได้ในขณะนั้น”

จะเห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับผีसागเทวดา หรือผีผู้คิดกับสังคมไทยอย่างแนบแน่น แม้กระทั่งในราชสำนัก ที่เป็นตัวกลางในการส่งถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หรือกลุ่มคนชายขอบในสังคมไทยด้วย

เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวกับของ

การศึกษาเรื่องของในรูปแบบของงานวิจัยปัจจุบันมีเป็นจำนวนไม่มากนัก ซึ่งแต่ละงานศึกษาจะเน้นในแต่ละสาขาวิชา เช่น ภาษา นาฏยศิลป์ การศึกษา หรือเรื่องของอื่น ซึ่งงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านั้น สามารถรวบรวมได้ดังต่อไปนี้

ด้านภาษา มีผู้ทำการศึกษา คือ

กึ่งกาญจน์ กุสลาณภาพ (2542) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบหมวดคำในภาษาของโดยเน้นที่บ้านตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี โดยการสร้างกรอบประโยคทดสอบและหาหมวดคำโดยอาศัยตำแหน่งของคำเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อค้นหาทั้งลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างระหว่างหมวดคำที่ใช้กันอยู่ในสองภาษานี้ ในด้านการใช้ภาษานั้น กึ่งกาญจน์ สรุปได้ว่าชาวของในบ้านตะเคียนทองยังใช้ภาษาของเป็นภาษาแม่ในการติดต่อพูดคุยกันในชีวิตประจำวันและใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่สอง จึงทำให้มีปัญหาและเกิดการเข้าใจผิดเนื่องมาจากการใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้องอยู่เสมอ

สายฝน เหลือมคั่น (2534) ได้ทำการศึกษาภาษาของที่หมู่บ้านน้ำปูน 1 ตำบลคลองพลู อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ได้ข้อค้นพบว่า ระบบเสียงในภาษาของมี 3 ชนิด คือหน่วยเสียงหน่วยพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยน้ำเสียง ระบบคำส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว หน่วยคำแบ่งเป็นหน่วยคำอิสระและหน่วยคำผูกพัน มีการสร้างคำโดยใช้คำประธาน คำประสมและคำซ้ำ ส่วนวลีแบ่งได้เป็น 4 ชนิด คือนามวลี กริยาวลี วิเศษณ์วลีและบุพบทวลี และรูปประโยคมี 3 ชนิดคือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำถามและประโยคคำสั่ง

กุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2539) ได้ทำการศึกษาภาษาของหมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด สรุปได้ดังนี้หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาของแบกเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว 21 หน่วยเสียง พยัญชนะท้าย 13 หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำ 13 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระ มีเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง มีเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง สระประสม 3 หน่วยเสียงลักษณะ น้ำเสียงมี 3 ลักษณะ ระบบคำส่วนมากเป็นคำพยางค์เดี่ยวและมีคำสองพยางค์อยู่ด้วยการสร้างคำ ส่วนมากเป็นแบบคำประสม วลีมี 4 ชนิด คือนามวลี กริยาวลี สถานวลี และวิเศษณ์วลี ประโยค มี 3 ชนิด คือประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่งและประโยคคำถามโครงสร้างประโยคเรียงจาก ประธาน กริยาและกรรมตามลำดับ

อิสระ ชูศรี (2544) ได้สรุปเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง แผนที่ภาษาของถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัด จันทบุรี: การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (จีไอเอส) ว่าเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็น ระดับความเหมือนและความต่างของ ภาษาของถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรีและการจัดทำแผนที่ แสดงข้อมูลดังกล่าว โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือ จีไอเอส นอกจากพิจารณา ด้านภาษาศาสตร์แล้ว การศึกษา นี้ยังพิจารณาถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เช่น ระยะทางและสิ่งกั้นขวาง เพื่อแสดงภาพรวม ของพื้นที่ที่มีการใช้ภาษาของ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าภาษาของ ในจังหวัด จันทบุรี แบ่งได้เป็น 3 ภาษาถิ่น ซึ่งต่างจากการศึกษาของ มาร์ติ (Martin, 1974) ที่เคยแบ่งภาษา ของ ออกเป็น 2 ภาษาถิ่น ได้แก่ ~ของล่อ~i และ ~ของเฮิบ~i ผู้วิจัยเสนอว่าภาษาถิ่น ~ของล่อ~i ตามการแบ่งของ Martin นั้นยังสามารถแบ่งออกได้ 2 ส่วนย่อยได้ตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็น ภาษาถิ่นทางเหนือและใต้ของอำเภอเขาฉกรรจ์ ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของเขาสอยดาว ขณะที่ ภาษา ~ของเฮิบ~i นั้นใช้พูดในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน ทางตะวันออกของเทือกเขา แต่ในปัจจุบันมี ผู้พูดอยู่เพียง จำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ควรจะมีการทบทวนการใช้เกณฑ์แบ่งภาษาของถิ่นตามที่ Headley (1985) เคยเสนอไว้ว่า ให้ใช้ เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงทางเสียงจากการสืบสร้างภาษาเป็ริกดั้งเดิม *s> /-v/ ใน ~I ของล่อ~i และ *s> /-h/ ใน ~ของเฮิบ~i เป็นตัวกำหนดของเขตเพียงประการเดียว ผู้วิจัยเสนอว่าควรมีการแบ่งใหม่ โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของรูปสืบสร้าง *cr- ด้วย กล่าวคือ *cr- >/c-/ ในภาษาของ ถิ่นเหนือ หรือ ~ของล่อ1~i และ *cr- >/kr-/ ในภาษาของ ถิ่นใต้ หรือ ~ของล่อ 2~i และภาษาของ ถิ่นตะวันออก หรือ ~ของเฮิบ~i ชื่อนำสังเกตคือ การแบ่งภาษาของอีกหนึ่งถิ่น คือ ~ของล่อ 2~i นี้ได้กลายเป็นจุดเชื่อมของการแบ่งกลุ่มภาษาของถิ่น การแบ่งภาษาของออกเป็น 3 ถิ่นเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับความเข้าใจ ของผู้พูดภาษาของจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการประยุกต์ ใช้ระบบจีไอเอสกับการจัดทำแผนที่ภาษาถิ่น จะเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานของนักภาษา

ศาสตร์ทั่วไป ซึ่งต้องการเครื่องมือสำหรับ ศึกษาการกระจายของข้อมูลทางภาษาศาสตร์ตาม ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร (2544) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาของ ระหว่างคลองพลูและของวังกระแพระ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและ เปรียบเทียบภาษาของสองถิ่นหลัก ได้แก่ ภาษาของที่พูดที่หมู่บ้านคลองพลู กิ่งอำเภอเขาภิรมย์ และภาษาของที่พูดที่หมู่บ้านวังกระแพระ อำเภอปोंน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ทฤษฎีแทกมิมิก (Tagmemic) ในการวิเคราะห์ระบบเสียงภาษาของแต่ละถิ่นแล้วเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างระหว่างภาษาของทั้งสองถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ภาษาของถิ่นคลองพลูมีความ เหมือนกับภาษาของถิ่นวังกระแพระใน ระดับสัทวิทยา (Phonemics) คือมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง ได้แก่ /p, p(h), b, t, t(h), d c c(h), (+,), m, n, (...), (+,h), s, h, l, r, w, j/, หน่วยเสียงสระ เดี่ยว 18 หน่วยเสียง ได้แก่ /i, i:, e, e:, (+,e), (+,e:), (+,), (+,):, (+,):, (+,):, a, a:, u, u:, o, o:, (+,), (+,):, /, หน่วยเสียง สระประสม 1 หน่วยเสียง ได้แก่ /u(+,)/, และลักษณะน้ำเสียง 4 ลักษณะคือ ลักษณะ น้ำเสียงปกติ / (R1) /, ลักษณะน้ำเสียงปกติตามด้วยการกักของเส้นเสียง / (R2) /, ลักษณะน้ำ เสียงก้องมีลม / (R3) / และลักษณะน้ำเสียงก้องมีลมตามด้วยการกักของเส้นเสียง / (R4) /, พยางค์ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ พยางค์ปิดและพยางค์เปิด คำมี 3 ประเภทคือ คำพยางค์เดียว, คำสอง พยางค์ และคำสามพยางค์ และทำนองเสียงมี 2 ลักษณะคือ ทำนองเสียงตกและทำนองเสียงขึ้น ภาษาของถิ่นคลองพลูมีความแตกต่างจากถิ่นวังกระแพระในด้านการใช้คำศัพท์ต่างชุดกัน, รูป ปรากฏของเสียงพยัญชนะในพยางค์หลักต่างกันที่ตำแหน่งพยัญชนะต้นและท้าย, เสียงสระของ พยางค์หลักที่ถิ่นวังกระแพระส่วนใหญ่เป็นสระสูงกว่าที่ถิ่นคลองพลู, สัทลักษณะของลักษณะ น้ำเสียงทั้ง 2 ถิ่นมีความแตกต่าง กล่าวคือน้ำเสียงก้องมีลม และการกักของเส้นเสียงยังคงเด่นชัด ในถิ่นคลองพลู แต่ไม่เด่นชัดในถิ่นวังกระแพระ ซึ่งสามารถคาดเดาได้ว่าภาษาของถิ่นวังกระแพระ อาจจะกลายเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ในอนาคตได้

ขวัญใจ วงษ์อยู่ (2536) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเทียบเคียงลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย จดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาจำนวน ประเภท ตำแหน่ง ของคำลักษณะนามในภาษาของ และเทียบเคียง ลักษณะนามในภาษาของและภาษาไทย วิธีการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาคำลักษณะนามในภาษาของที่ บ้านตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยนำรายการ คำ 677 คำ ซึ่งจำแนกเป็นคำนาม 500 คำ คำกริยา 177 คำ นำไปสัมภาษณ์บอกภาษาจำนวน 4 คน มีอายุ ระหว่าง 50-80 ปี เป็น เพศชาย 2 คน เพศหญิง 2 คน ผลการวิจัย คำลักษณะนามในภาษาของ มี 140 คำ และสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ ก. คำลักษณะนามที่ใช้กับคำนาม จำแนกย่อยออกเป็น 1) คำลักษณะนามที่จำแนกตามคำนาม 2) คำลักษณะนามที่จำแนกตามมาตรา

ซัง ตวง วัด ข. คำลักษณะนามที่ใช้กับคำกริยา จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ คำลักษณะนามที่ใช้กับคำกริยา แสดงอาการและคำลักษณะนามที่ใช้กับคำกริยาแสดงสภาพ ตำแหน่งของคำลักษณะนามในโครงสร้าง วลีจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำแหน่งของคำลักษณะนามในโครงสร้าง นามวลีมี 11 แบบ และตำแหน่งของคำลักษณะนามในโครงสร้างกริยวลีมี 9 แบบการเทียบเคียง คำลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย 3 ลักษณะ คือ เทียบการใช้คำลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย เทียบเคียงความหมายของคำลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย และเทียบเคียง ตำแหน่งของ คำลักษณะนามในโครงสร้างวลีในภาษาของกับภาษาไทย

สิริกาญจน์ เจริญธรรม (2530) ได้ศึกษาเรื่องภาษาของ หมู่บ้านทุ่งตาอิน จังหวัดจันทบุรี จุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ ศึกษาถึงลักษณะของเสียง คำ และประโยคของ ภาษาของที่ หมู่บ้านทุ่งตาอิน ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา 2 คน มีอายุระหว่าง 50-60 ปี ผลของการวิจัยแสดงว่าลักษณะโครงสร้างของพยางค์มีทั้งหมด 9 ลักษณะ ลักษณะ น้ำเสียงในภาษาของมีทั้งหมด 4 ลักษณะ หน่วยเสียงสระในภาษาของมี 21 หน่วยเสียง เป็น สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง สระเสียงยาว 9 หน่วยเสียง พยัญชนะต้นเดี่ยว 21 หน่วยเสียง พยัญชนะท้าย 12 หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำ 11 หน่วยเสียง สำหรับคำในภาษาของส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดี่ยว และคำ 2 พยางค์ การสร้างคำในภาษาของ โดยมากมีวิธีสร้างคำแบบคำประสม ส่วนประโยคในภาษาของโดยมากมีการเรียงคำแบบ บทประ찬 บทกริยา และบทกรรม และแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง และประโยคคำถาม

นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยจากศูนย์ภาษา มหาวิทยาลัยมหิดลที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องภาษาของ และมีส่วนอย่างมากในการช่วยให้มีภาษาเขียนของ และมีแหล่งการเรียนรู้ภาษาของเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ความเป็นของให้แก่บุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี งานวิจัยดังกล่าวนี้มุ่งเน้นไปในเรื่องของการเปรียบเทียบภาษา ว่าภาษาของมีกี่หน่วยเสียง มีการออกเสียงอย่างไร คำศัพท์ต่าง ๆ เกี่ยวกับภาษาพูดของชาวของและอื่น ๆ ดังกล่าวมาแล้ว แต่มีการพูดถึงเรื่องของในมิติหรือด้านต่าง ๆ น้อยมาก

ด้านอื่น มีผู้ศึกษา คือ

เขาวลัษณ์ วิสัย (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะสเปกโทรไฟท์ของยีนบีตาอี-ไกลบินในชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงและชาวของไว้ สรุปได้ดังนี้ การสำรวจชนิดของฮีโมโกลบินโดยวิธีเซลลูโลสอะซีเตท ฮีเลคโตรโพรเซสในเลือดชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 20 ราย ตรวจพบฮีโมโกลบินอีชนิดเฮเทอไรโซโกต 1 รายและในชาวของที่อยู่ในเขตตำบลคลองพญา อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 76 ราย ตรวจพบฮีโมโกลบินอีชนิดโฮโมไซโกต 29 ราย

และชนิดเฮเทอโรไซโกต 33 ราย โดยทุกรายที่สุ่มมาให้ผลบวกเมื่อนำมาตรวจหาฮีนปีตาอิดด้วยวิธี เอเอสพีซีอาร์ และเมื่อศึกษาลักษณะแถบโพลไทป์ เป็นเฮเทอโรไซโกต จึงบอกได้เพียงว่า ฮีนปีตาอิดในชนเผ่าชาไกมีต้นกำเนิดเดียวกันกับในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนในชาวชองนั้นพบว่าเกือบทั้งหมดของฮีนปีตาอิดอยู่บนโครโมโซมชนิด FW3 ซึ่งเป็นชนิดที่พบบ่อยในคนเขมร และมีแถบโพลไทป์ 3 แบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฮีนปีตาอิดโกลบินในชาวชอง และชาวเขมรมีต้นกำเนิดเดียวกัน และพบฮีนปีตาอิดโกลบินจำนวน 2 โครโมโซมเป็นชนิด FW2 ซึ่งอาจเป็นฮีนปีตาอิดโกลบินที่มาจากคนเขมรส่วนน้อยหรือมาจากคนไทยโดยการแต่งงานข้ามกลุ่ม

งานศึกษาชิ้นนี้จะเป็นการเปรียบเทียบหมู่เลือดของชาวชองกับชาวชาไก ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมซึ่งผลการวิจัยปรากฏออกมาว่าฮีนปีตาอิดในชนเผ่าชาไกมีต้นกำเนิดเดียวกันกับในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนในชาวชองนั้นพบว่าเกือบทั้งหมดของฮีนปีตาอิดอยู่บนโครโมโซมชนิด FW3 ซึ่งเป็นชนิดที่พบบ่อยในคนเขมร และมีแถบโพลไทป์ 3 แบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฮีนปีตาอิดโกลบินในชาวชองและชาวเขมรมีต้นกำเนิดเดียวกัน การกล่าวถึงของในเรื่องต่าง ๆ มีน้อยมาก

ด้านนาฏศิลป์ มีผู้ศึกษา คือ

หฤทัย นัยโมกษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การฟ้อนรำของชาวชอง : กรณีศึกษาหมู่บ้านกระติง ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” สรุปได้ว่า การฟ้อนรำของชาวชองมีปรากฏอยู่ใน 3 พิธีกรรมคือ พิธีแต่งงานใหญ่ พิธีเล่นผีหึ่ง และพิธีเล่นผีโรง พิธีแต่งงานใหญ่เป็นพิธีที่จัดขึ้นเมื่อมีการแต่งงานของลูกสาวคนใดในครอบครัวเท่านั้น และพบว่าการฟ้อนรำเฝ้าอยู่ภายในขั้นตอนการประกอบพิธี 3 พิธี คือ พิธีชนวัวชนควาย โดยชาย 2 คน สวมเขาวัวเขากวายเป็นบนศรีษะออกทำทางต่าง ๆ ไล่วัดกันประมาณ 15-20 นาที โดยมีชายอีก 2-3 คน กระทั่งไม้คันทะเล และเขย่ากระดิ่งโลหะให้จังหวะประกอบการออกทำทาง ในช่วงที่ 2 เป็นการฟ้อนรำระหว่างที่หมอบลูกผู้ประกอบพิธีทำพิธีโค่นตะเคียนถือนขวานปูลู ฟ้อนรำทำท่าเดินวนรอบคู่บ่าวสาว ทำท่าทางโค่นตะเคียนสมมติที่เรียกว่า “เซงเลง” การฟ้อนรำในช่วงนี้ เป็นการฟ้อนรำโดยผู้ประกอบพิธี ช่วงที่ 3 เป็นการฟ้อนรำระหว่างที่หมอบลูกทำพิธีชันไก่ทำท่าทางเลียนแบบกิริยาของไก่ เดินวนรอบคู่บ่าวสาว ส่วนในพิธีเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรง เป็นพิธีที่ชาวชองกระทำเพื่อเช่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ โดยเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษมาเข้าร่างทรง เพื่อไต่ถามทุกข์สุขกันในการเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรงนี้พบว่าการฟ้อนรำเฝ้าอยู่ในการเชิญวิญญาณผีบรรพบุรุษมาเข้าร่างทรง โดยร่างทรงจะออกทำทางฟ้อนรำทำท่าทางต่าง ๆ ประกอบคำร้องโดยมีกลองและไม้กรับเป็นเครื่องกำกับจังหวะ

เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการฟ้อนรำเป็นลักษณะที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำในพิธีแต่งงานมีไม้คันทะลา เป็นอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นทำด้วยไม้ไผ่ ด้านปลายสุดของไม้ไผ่ผูกขึงด้วยกะลาใช้กระทบให้เกิดเสียงเป็นจังหวะประกอบการฟ้อนรำมีเซมเลง เป็นไม้ไผ่สานเป็นรูปกรวย เป็นสิ่งสมมุติให้เป็นคันไม้ในพิธีโค่นตะเคียน ส่วนในพิธีเล่นผีหิ้ง และเล่นผีโรง ผู้ฟ้อนรำใช้ผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ประกอบในการฟ้อนรำทำท่าเพื่อสื่อให้ทราบว่า วิญญาณผีบรรพบุรุษที่มาร่วมร่างทรงนั้นเป็นใครกลองที่ใช้ตีประกอบจังหวะมีลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า

ในงานวิจัยชิ้นนี้จะเน้นในเรื่องของท่าฟ้อนรำ เครื่องแต่งกายต่าง ๆ ความเชื่อพิธีกรรม ที่ต้องแสดงออกในท่ารำต่าง ๆ อย่างดี

ด้านการศึกษา มีผู้ศึกษา คือ

สุวิชัย โกศลยะวัฒน์ (2543) ศึกษาเรื่องการศึกษาและการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวชองในภาคตะวันออก ในงานวิจัยชิ้นนี้พูดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของชองไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับ 12 ปีแก่ชาวชอง ซึ่งต้องเน้นในเรื่องของวัฒนธรรมชอง นำวัฒนธรรมต่าง ๆ สอดแทรกเข้าไป

จากการวิจัยการศึกษาของชาวชองในตำบลคลองพลู ทำให้ทราบถึงบทบาทของการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย ที่มีต่อรูปแบบการใช้ชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวชองเป็นอย่างมาก เนื่องจากการศึกษาเป็นสวัสดิการของสังคมที่คนในพื้นที่ต้องได้รับตามสิทธิของความเป็นพลเมืองไทย และการศึกษาที่เป็นอยู่กำลังพัฒนาปรับเปลี่ยนไปจากภาคบังคับ 6 ปี เป็น 12 ปี ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้การเป็นคนของด้านต่าง ๆ ยังคงอยู่

จากผลการวิจัยพบว่าขณะนี้เด็กชาวชองในพื้นที่ตำบลคลองพลูสามารถศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง 12 ปีในระบบโรงเรียน เพราะในพื้นที่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตั้งอยู่ทั้ง 2 ระดับในระยะทางที่ไม่ไกลกันและการคมนาคมสะดวก โรงเรียนวัดคลองพลูกับโรงเรียนคลองพลูวิทยาที่ไปศึกษาที่อยู่ห่างกันเพียง 3 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่อีก 4 แห่ง และโรงเรียนขยายโอกาสอีก 2 แห่ง ซึ่งเด็กสามารถศึกษาต่อได้จบครบ 9 ปีเป็นอย่างน้อย ถ้าเด็กคนใดต้องการศึกษาให้ครบ ก็ศึกษาต่อได้เพราะมีโรงเรียนอยู่ในพื้นที่เพียงแต่ไม่มีโรงเรียนหนึ่งโรงเรียนใดที่เปิดสอนครบทั้ง 12 ชั้นปีอยู่ในโรงเรียนเดียวกันเหมือนโรงเรียนเอกชนในตัวเมืองเท่านั้น เพราะในพื้นที่ไม่มีโรงเรียนเอกชนตั้งอยู่เลย นอกจากนี้หากนักเรียนคนใดต้องการศึกษาต่อภายหลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วก็สามารถศึกษาต่อได้ที่สถาบัน

เทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตจันทบุรีซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาชีชมภูนั้นเอง อีกทั้งสามารถเดินทางไปศึกษาต่อในตัวเมืองจันทบุรีได้โดยสะดวก เพราะการคมนาคมทั่วถึงสามารถเดินทางไปกลับได้ภายในวันเดียว ซึ่งจากการวิจัยก็พบว่านักเรียนที่ศึกษาต่อระดับสูงขึ้นเดินทางไปศึกษาต่อยังสถานศึกษาในตัวกิ่งอำเภอและตัวเมืองจันทบุรีด้วยหลายคนด้วยตนเอง เมื่อโรงเรียนไม่เน้นเนื้อหาเด็กจึงไม่ได้รับความรู้ส่วนนั้นไปเลย ประกอบกับแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมในชุมชนไม่มีเพียงพอ จึงทำให้เด็กไทยมีความรู้ไม่เพียงพอจากการเรียนด้วยทักษะกระบวนการ จึงเป็นประเด็นที่ต้องระวังเป็นพิเศษด้วย

ดังนั้น หากจะจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญในอนาคตการจัดการบรรยากาศที่เสริมสร้างและเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา ความพร้อมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ อุปกรณ์ สื่อการสอนจำเป็นต้องมีอย่างเพียงพอเหมาะสม จึงจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองได้โดยตรง ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยว่าการจัดบรรยากาศให้เกิดลักษณะของ “หลักสูตรแฝง” ช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และหล่อหลอมความรู้สึกลึกซึ้งทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เด็กต่างวัฒนธรรมเกิดการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จัดไว้แบบไทย จนกลายเป็นคนไทยไปโดยธรรมชาติ ฉะนั้น การจัดบรรยากาศให้รักการอ่านเพื่อเกิดการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญดังความในมาตรา 24 ข้อ 5 และ 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หน้า 8

การศึกษาเรื่องราวของชาวทองโดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ จึงเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจเนื่องจากยังไม่มียานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง